

Neuropsykiatrisesti oireilevan nuoren kohtaaminen ja arjen tukeminen

Kemi 4.9.2015

Marja Koivusalo, lastenneurologian
erikoislääkäri, Kolpeneen palvelukeskus

Lasten ja nuorten normaali kehitys

- Normaalin kehityksen vaihtelu ja variaatiot, kehityksen nopeudessa vaihtelua.
- Kehitys on lapsen, perheen ja ympäristön vuorovaikutuksen muovaama prosessi.
- Sosiaalinen ympäristö vaikuttaa etenkin kielelliseen ja kognitiiviseen kehitykseen sekä tunne-elämän säätelyyn
- Ympäristön merkitys korostuu lapsilla, joilla on aivojen rakenteeseen liittyviä riskitekijöitä

Kehitykselliset häiriöt

- Motoriikka (karkea- ja hienomotoriikka)
- Kielenkehitys (viive – erityisvaikeus – osana muuta kehityksen vaikeutta)
- Ei-kielelliset oppimisvaikeudet, hahmottamisen vaikeudet
- Monimuotoiset ja laaja-alaiset vaikeudet, kehitysvammaisuus
- Erityiset oppimisvaikeudet (luki-vaikeus, matematiikka)

Kehitykselliset, neuropsykiatriset, käyttäytymisneurologiset häiriöt

- Tarkkaavaisuuden ja aktiivisuuden häiriöt (ADHD ja ADD).
- Autismikirjon häiriöt.
- Aspergerin oireyhtymä.
- Touretten oireyhtymä (pitkäaikainen, monimuotoinen tics-oireisto), usein liittyy myös ADHD-piirteet

Tausta- ja ympäristötekijöitä

Geneettiset tekijät, kromosomi- ja geenipoikkeavuudet

Sikiöaikaiset tekijät (alkoholi, tupakointi, infektiot)

Keskosuus ja pienipainoisuus syntyessä

Aistivammat, muut sairaudet ja vammat

Psykososiaaliset tekijät, vanhemman päihde- ja mielenterveysongelmat, vanhemman oma kehityksellinen oireisto.

Päivähoidon ja koulun riittämätön tuki

Autismi

- Sosiaalisen vuorovaikutuksen poikkeavuus
- Kommunikaation poikkeavuus
- Rajoittuneet, toistavat ja kaavamaiset käyttäytymisen piirteet, kiinnostuksen kohteet ja toiminnot
- Lapsuusiän autismissa alle 3 vuotiaana
- Kielen / kuullun ymmärtämisen vaikeus, ilmeiden ja elekielen ymmärtämisen vaikeus, ”kasvosokeus”
- Aistisäätelyn vaikeudet, aistien yli- tai aliherkkyvät
- Nähdyn hahmottamisen vahvuus, erityiset taidot

Autismi

- Neurobiologinen häiriö, monitekijäinen tausta
- Vaikeus ymmärtää toisten uskomuksia, aikomuksia ja tunteita.
- Kokonaisuuksien hahmottamisen vaikeus, ympäristön yksityiskohtien havaitseminen, mutta vaikeus yhdistää kokonaisuuksiksi.
- Toiminnanohjauksen vaikeudet, aloittaminen-päämäärän valinta-suunnittelu ja toteutus
- Aistipoikkeavuudet, sensorisen integraation vaikeudet
- Visuaalinen vahvuus → Kuvien käyttö ennakoinnissa, toiminnanohjauksessa ja kommunikaatiossa

Aspergerin oireyhtymä

- Autismikirjoa, kehityksellinen häiriö
- Älyllisessä ja kielellisessä kehityksessä ei merkittävää viivettä. Usein epätasainen kykyprofiili.
- Kielenkehitys voi olla laadullisesti erilaista, kirjakielenomaista, mutta vaikeuksia merkityssisällöissä ja kielen ymmärtäminen on konkreettista.
- Sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikeudet, korostuvat suhteessa ikätovereihin. Vahva oma näkökulma.
- Erityiset mielenkiinnonkohteet
- Usein myös maneereita, motoriikan kömpelyyttä ja aistiherkkyyttä. Rutiinisidonnaisuutta
- Usein hyvä ulkomuisti ja yksityiskohtien havaitseminen, laajemmat kokonaisuudet vaikeampi ymmärtää

Aspergerin oireyhtymä

- Vaikeudet sosiaalisessa kanssakäymisessä etenkin nopeissa ja muuttuvissa tilanteissa
- Vahvimmin esiin kouluiässä suhteessa ikätovereihin (kaverisuhteet, kiusauspulmat, ryhmätyöskentely, joukkuelajit)
- Uudet tilanteet, siirtymiset ja muutokset haastavia.
- Siirtymävaiheiden (päivähoito-koulu-yläaste-jatko-opinnot - työelämä) haasteet

ADHD / ADD

- Attention deficit / hyperactivity disorder
- Ikään ja kehitystasoon sopimaton tarkkaamattomuus, motorinen levottomuus ja impulsiivisuus. Näkyy ja aiheuttaa haittaa useammassa lapsen toimintaympäristössä.
- Kehityksellinen, alkaa ennen 7 vuoden ikää.
- Yleisyys n. 4-8% kouluikäisillä (1-2 % vaikea)
- Neurobiologinen perussyy liittyy hermoratayhteyksiin ja välittäjäaineiden toimintaan
- Perintötekijät selittävät 60-90 % alttiudesta, ilmeisesti jaettua geneettistä alttiutta mielialahäiriöiden ja autismikirjon häiriöiden kanssa . Osa riskigeenialueista liittyy myös lukemisvaikeuksiin

Muut, usein samanaikaiset häiriöt

- Oppimisvaikeudet, kielenkehityksen vaikeudet
- Autismikirjon häiriöt
- Käytöshäiriöt, uhmakkuushäiriö
- Ahdistuneisuushäiriöt
- Mielialahäiriöt
- Traumaperäiset stressihäiriöt
- Tics-oireet
- Unihäiriöt, syömishäiriöt

Tarkkaamattomuus

- Huolimattomuusvirheet
- Keskittymisen vaikeus
- Ei kuuntele, ei suoriudu
- Vaikeus järjestää toimintoja
- Välttelee ponnistusta vaativaa
- Hukkaa tavaroita
- Häiriintyy ärsykkeistä
- Unohtelee asioita

Ylivilkkaus / Impulsiivisuus

- Liikuttelee itseään, poistuu paikoiltaan
- Juoksentelee, kiipeilee
- Vaikeus tehdä rauhallisesti
- Puhuu liikaa, vastaa ennen kuin on kysytty loppuun, aloittaa ennen kuin on saanut koko ohjeen
- Vaikeus odottaa vuoroa, keskeyttää

ADHD ja riskitekijät

- Raskaudenaikaiset riskitekijät (päihteet, tupakointi, stressi), pieni syntymäpaino
- Psykososiaaliset riskitekijät heikentävät toimintakykyä etenkin niillä lapsilla, joilla on geneettistä alttiutta ADHD:lle.
- Perheen sisäiset riskitekijät lisäävät uhmakkuus- ja käytöshäiriöitä (riitaisuus, epäjohtonmukaisuus, vanhemman oma ADHD, masennus, mielenterveydenhäiriö)

Tukitoimet

- Aloitetaan heti kun lapsella todetaan toimintakyvyn tai kehityksen ongelmia
- Tuen tarve on yksilöllinen
- Lapsen/nuoren omassa toimintaympäristössä
- Vanhempien ohjaus, perheen tuki
- Tukitoimet päivähoidossa ja koulussa
- Lapsen/nuoren toimintakyky, sekä vaikeudet, että vahvuudet määrittävät tuen ja kuntoutuksen tarvetta

ADHD-diagnoosi ja hoito

- Muiden sairauksien ja väsymyksen poissulku
- Psykiatristen ja psykososiaalisten tekijöiden huomiointi ja hoito
- Oppimisvaikeuksien selvittäminen
- Oireiden kartoitus
- Informaatio ja ohjaus, käyttäytymisen ja oppimisen tuki
- Lääkehoito

Nuoren kohtaaminen

- Kuuntele
 - Kiinnostu
 - Kunnioita
-
- Kiitokset !